

Nefndasvið Alþingis
Austurstræti 8-10
150 REYKJAVÍK

Reykjavík, 19. maí 2015

Umsögn um frumvarp til laga um miðlun upplýsinga og vernd uppljóstrara, 647. mál.

Samtök atvinnulífsins (SA) hafa fengið til umsagnar framangreint frumvarp þar sem lögð er til ný löggjöf um miðlun upplýsinga og vernd uppljóstrara. SA telja vandaða viðskiptahætti vera grundvöll heilbrigðs atvinnulífs og fyrirtækjum beri eins og öðrum að fylgja lögum og reglum. Brot í atvinnurekstri eiga ekki að líðast og eru SA sammála því meginmarkmiði að mikilvægt er að upplýst sé um brot sem alvarleg áhrif geta haft á almannahagsmuni. Fyrirliggjandi frumvarp gengur hins vegar mun lengra og ýtir undir að starfsmenn fyrirtækja miðli upplýsingum um mikilvæga hagsmuni þeirra án þess að nokkurt brot í atvinnurekstri liggi fyrir. Það getur skadað orðspor og viðskiptahagsmuni fyrirtækja að ófyrirsynju.

Það er hlutverk eftirlitsstofnanir stjórnvalda að fylgjast með starfsemi fyrirtækja og taka við ábendingum og rannsaka nánar ef tilefni þykir til. Þetta á bæði við um innri starfsemi fyrirtækjanna og eins því sem snýr að neytendum. Einnig birta eftirlitsstofnanir gjaman niðurstöður úr eftirlitsferðum auk þess sem kröfur um birtingu upplýsinga um umhverfismál eru ríkari en á öðrum sviðum. Hvergi í frumvarpinu er fjallað um það samspil og á hvaða tímamarki „ytri uppljóstrun“ verður heimil ef eftirlitsstofnun bregst ekki við með þeim hraða sem viðkomanda þóknast eða sér jafnvel ekki ástæðu til að bregðast við.

Skilgreining frumvarpsins á hugtakinu „*misgerð*“ er afar víðtæk og vantar ákveðið innbyggt mótvægi (e. *checks and balances*). Litlar kröfur eru gerðar til alvarleika mála svo einstaklingur megi víkja megi til hliðar lög- og samningsbundinni þagnarskyldu og geti verið undanþeginn þeirri ábyrgð sem almennt gildir um ábyrgð manna á gjörðum sínum. Þannig vantar inn í frumvarpið ákvæði sem tryggi að málefnaleg sjónarmið búi að baki miðlun upplýsinga og að eitthvert meðalhóf gildi um í hvaða tilgangi megi miðla upplýsingum eins og gerð hefur verið krafa um þegar málefni uppljóstrara hafi komið til kasta Mannréttindadómstóls Evrópu. Þá hefur komið fram sú afstaða Mannréttindadómstólsins að það að koma upplýsingum á framfæri til fjölmiðla eigi að vera neyðarúrræði og að það sé lagt mat á hvort að hagsmunir almennings af því að fá vitneskju um upplýsingarnar séu meiri en tjón þess aðila sem upplýsingarnar varða. Verður að telja mikla hættu á misnotkun t.d. samkeppnisaðila eða óánæðgra starfsmanna verði umrætt frumvarp samþykkt í núverandi mynd að það geti valdið réttaróvissu.

Samtökin telja því frumvarpið vera haldið verulegum annmörkum og líkur séu á mikilli réttaróvissu ef frumvarpið yrði verði samþykkt. Er nauðsynlegt að skoða málið heildstætt, einstök hugtök verði skýrð nánar, skýrt afmarkað hverskonar ríkir almannahagsmunir þurfi að vera til staðar og hugað að aðkomu eftirlitsstofnana sem og réttindum þess sem ávirðingum er beint gegn. Verður að gera ríkar kröfur til þess að réttlætianlegt geti talist að menn geti vikið frá lög- eða samningsbundinni trúnaðarskyldu aðila ásamt almennum reglum um samskipti borgaranna og ábyrgð manna á gjörðum sínum. Slíkt verður ekki gert nema að veð ígrunduðu máli og er þörf á samráði og víðtækri sátt um slíka framkvæmd. Þá telja samtökin jafnframt vera til staðar lagatæknilega annmarka á frumvarpinu.

Auk framangreindra ágalla á frumvarpinu fjölmörg önnur efnisatriði sem skoða þarf nánar og verður hér tæpt á nokkrum greinum frumvarpsins:

Í 6. gr. er fjallað um að uppljóstrar verði undanþegnir saksókn fyrir brot á þagnarskyldu nema að „ríkir almannahagsmunir“ krefjist þess. Vísast í fyrri umfjöllun um mikilvægi þess að þagnarskyldu verði ekki vikið til hliðar nema að „ríkir almannahagsmunir“ réttlæti og að til staðar þurfi að vera málefnalegar forsendur og almannahagsmuni til að réttlæta megi brot á þagnarskyldu. Sambærileg sjónarmið eiga við um 7. og 8. gr. enda þurfi að vera til staðar nægt tilefni til að réttlætanlegt sé að víkja megi alfarið til hliðar allri ábyrgð manna á því tjóni sem hlýst af háttsemi þeirra, sérstaklega í þeim tilfellum þar sem ásakanir reynast ekki vera á rökum reistar.

Í 9. gr. er gert ráð fyrir sérstakri uppsagnarvernd handa uppljóstrurum. Ef veita á sérstaka uppsagnarvernd á almennum vinnumarkaði verða mjög ríkar ástæður að liggja fyrir, enda um að ræða frávik frá meginreglu vinnuréttar. Í ljósi þess hve víðtæk skilgreining frumvarpsins er á „uppljóstrara“, hvaða upplýsingum honum er heimilt að miðla og huglæga afstöðu hans til miðlunar verður ekki fallist á að unnt sé að veita uppljóstrara vernd gegn uppsögnum.

Í 10. gr. er það lýst óheimilt að grípa til skaðlegra aðgerða gagnvart uppljóstrara. Er almennt talið óheimilt að grípa til skaðlegra aðgerða gegn samborgunum sínum og er friðhelgi manna sérstaklega varið í stjórnarskrá og sæta ærumeiðinga refsingu samkvæmt hegningarlögum. Eina efnisatriðið sem myndi því bæta einhverju við núgildandi réttarástand er að óheimilt væri að nafngreina uppljóstrara opinberlega án hans samþykki.

Þá er í 1. og 2. mgr. 11. gr. kveðið á skaðabótarétt uppljóstrara vegna fjárhagslegt tjóns og miska eða ólögumætri meingerð gegn frelsi, friði, æru eða persónu hans en hér er um að ræða vernd sem allir almennir borgarar njóta nú þegar samkvæmt svokallaðri sakarreglu og ákvæði hegningarlaga og stjórnarskrárinnar. Þykir slík tvítekning ekki vera í samræmi við kröfur um vandaða lagasetningu.

Í 13. gr. í umfjöllun um gjafsókn er sagt að uppljóstrari eigi rétt til gjafsóknar vegna málaferla sem tengjast uppljóstrun að uppfylltum skilyrðum b-liðar 1. mgr. 126. gr. laga um meðferð einkamál nr. 91/1991. Er óskýrt hvort að með þessari vísun í b-liðinn sé verið að víkja frá því að grunnskilyrði 1. mgr. 126. gr. um að „gjafsókn verði aðeins veitt ef málstaður umsækjanda gefur nægilegt tilefni til málshöfðunar“ þurfi jafnframt að vera uppfyllt. Slíkt hefur verið talið grundvallarforsenda fyrir því að réttlætanlegt sé að skattgreiðendur bergi kostnaðinn og áhættuna af málshöfðun einstakra borgara. Ef það er ekki ætlunin að víkja skilyrðinu um verðugan málstað til hliðar þá bætir ákvæðið engu við núgildandi ákvæði einkamálalaga enda er nóg að annaðhvort skilyrði a- eða b-liðar 1. mgr. 126. gr. sé uppfyllt.

Leggja samtökin til að tekið verði til nánari athugunar áður en lengra er haldið með hvaða hætti svipuð lagaákvæði hafi verið innleidd í rétt nágrannaríkja okkar og hvort einhvern lærdóm megi draga af reynslu þeirra en lagst er gegn því að umrætt frumvarp verði samþykkt í óbreyttri mynd. Samtökin telja jafnframt mikilvægt að haft verði samráð við hagsmunaaðila við samningu nýs frumvarps.

Virðingarfyllt,
f.h. Samtaka atvinnulífsins

Berglína Halldórsdóttir